

Aneta Drabek
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
aneta.drabek@us.edu.pl

Czasopisma open access w polskich bazach danych

dr Aneta Drabek

Kustosz dyplomowany w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego, absolwentka Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego. Od ponad 10 lat współtworzy bazę Arianta – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne. Prowadzi badania skupione wokół bibliometrii i naukometrii (zwłaszcza zagadnień związanych z oceną czasopism i analizą cytowań), a także czasopism elektronicznych. Członek Scholarly Communication Research Group, której działalność koncentruje się na komunikacji naukowej, ewaluacji nauki, polityce naukowej oraz bibliometrii.

Streszczenie: Redakcje czasopism coraz częściej podejmują decyzje o udostępnieniu swoich zasobów w otwartym dostępie. Robią to za pomocą strony WWW czasopisma, biblioteki cyfrowej, repozytorium lub też umieszczają artykuły w bazach danych. Bazy danych są jednym z ważniejszych kanałów dostępu do pełnych tekstów zgromadzonych tam czasopism. Celem badania było sprawdzenie jak wygląda dostępność pełnych tekstów w polskich bazach danych oraz zwrócenie uwagi na rolę, jaką pełnią bazy w upowszechnianiu dorobku naukowców.

Słowa kluczowe: otwarty dostęp, baza danych, BazTech, BazHum, CEJSH, AGRO

Abstract: Journal publishers increasingly decide to share their resources in open access. They do this by using a web page journal, a digital library, a repository, or put articles in databases. Databases are one of the most important channels of access to the full text of the journals gathered there. The aim of the study will be to check the availability of full texts in Polish databases and to draw attention to the role that they play in the dissemination of research achievements.

Keywords: open access, database, baza danych, BazTech, BazHum, CEJSH, AGRO

[Prezentacja](#)

Wprowadzenie

Powszechny i bezpłatny dostęp do opublikowanych wyników badań stał się ważnym fundamentem rozwoju demokratycznego społeczeństwa. Otwarty dostęp (open access, OA) to koncepcja zakładająca przygotowanie publikacji w postaci cyfrowej i udostępnienie jej w internecie w taki sposób, żeby możliwe było bezpłatne wykorzystanie wyników badań przez naukowców, studentów i całe społeczeństwo. Rozwijający się od blisko 30 lat w Polsce i na świecie ruch promujący otwarty dostęp sprawił, że trudno znaleźć w środowisku naukowym kogoś, kto by o nim nie słyszał. Nawet jeśli ktoś się z jego ideą nie zgadza i sprzeciwia publikowaniu własnych wyników badań w sposób otwarty, to z pewnością korzysta z artykułów wydanych w ten sposób.

Otwarty dostęp stał się ważnym elementem polityki naukowej na świecie. Jest też obowiązkowym wymogiem w europejskim programie Horyzont 2020 finansowanym przez Unię Europejską. Wśród najważniejszych korzyści takiego modelu publikowania wymienia się: łatwiejszy i szybszy dostęp do treści naukowych, efektywne wydawanie środków publicznych, przeciwdziałanie plagiatom czy promocja nauki.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) przyjęło 23 października 2015 r. politykę otwartego dostępu zawartą w dokumencie pt. *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce*¹. Postulaty w nim zawarte mają charakter zalecający dla podmiotów finansujących badania (NCN, NCBiR, MNiSW), a także dla uczelni, instytutów naukowych oraz wydawców (przede wszystkim wydawców czasopism). Najważniejsze rekomendacje zawarte w tym dokumencie dotyczą: opracowania przez instytucje własnej polityki w zakresie otwartego dostępu, przechodzenie czasopism do modeli otwartych, udostępniania prac doktorskich i innych publikacji w repozytoriach, analizowania liczby prac publikowanych w otwartym dostępie w porównaniu do wszystkich prac, edukowania pracowników i studentów, a także wykorzystania doświadczeń bibliotek, które zazwyczaj koordynują prace uczelnianych repozytoriów².

W Polsce w ostatnich latach zauważyć można wzrost świadomości wydawców, autorów oraz zarządzających nauką w zakresie otwartego dostępu. Przejawia się on w przekształcaniu trybu udostępniania czasopism w modele otwarte³. Na te zmiany mają też wpływ (oprócz wspomnianych rekomendacji MNiSW) oczekiwania autorów, którzy coraz chętniej wybierają takie czasopismo, w którym artykuł będzie dostępny bezpłatnie i jak najszybciej, najlepiej zaraz po opublikowaniu. Powstają uczelniane platformy czasopism naukowych (np. PRESSto Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Akademicka Platforma Czasopism Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, czy E-Czasopisma Naukowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej), które nie tylko ułatwiają stworzenie witryny czasopisma, ale też wspomagają redakcje w kwestiach prawnych.

¹ *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* [online]. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2015. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny w: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_09/25db3413b93e0da2c7c862a80e687ad1.pdf.

² Tamże, s. 12–18.

³ Od początku 2016 r. autorka niniejszego tekstu zbiera informacje o polskich czasopismach, które zmieniły swój model publikowania na otwarty. Dane te zostaną wykorzystane w bazie ARIANTA – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne. Aby czasopismo zostało uznane za publikujące w modelu open access, na stronie periodyku musi być wyraźna deklaracja redakcji czy to o stosowaniu jednej z licencji Creative Commons (CC), czy też innej licencji, która w sposób jednoznaczny określa te kwestie. Na początku lipca 2016 r. takich czasopism było 360, po roku liczba ta wzrosła do 708, w tym 569 periodyków używa CC.

Zauważyć można także otwieranie kolejnych repozytoriów instytucjonalnych⁴, które mają duży wpływ na upowszechnianie dorobku naukowego uczelni⁵.

Czasopisma pełnotekstowe w bazach danych

Jednym ze sposobów udostępniania czasopism w modelu otwartym jest wykorzystanie w tym celu baz danych. Zjawisko pełnotekstowych baz danych nie jest oczywiście nowe z tym, że wiele z nich to bazy płatne (np. Academic Search Complete EBSCO czy HeinOnline). Coraz częściej pojawiają się jednak inicjatywy budowania baz pełnotekstowych (lub częściowo pełnotekstowych), których zasoby pochodzą z czasopism udostępnianych w modelu otwartym lub też twórcy baz danych podpisują odpowiednią umowę z wydawcą czasopisma. Umowa stanowi, że wydawca zgadza się, aby z artykułów opublikowanych w tym periodyku można było skorzystać za pomocą tego konkretnego źródła danych⁶. W Polsce również niektóre bibliograficzne bazy danych przekształcają się w bazy pełnotekstowe. Wśród nich można wymienić te, które umieszczają teksty artykułów bezpośrednio w bazie: BazTech, AGRO, BazHum Czasopisma Humanistyczne⁷, CEJSH – The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, czy The Polish Digital Mathematics Library oraz BazEkon linkująca do tekstów udostępnionych na stronach czasopism. Uzupełnienie rekordu o pełny tekst wymaga dodatkowej pracy – przekonania redakcji czasopisma i uświadomieniu korzyści, jakie daje otwarty dostęp, podpisania umowy⁸, przygotowaniu i sprawdzeniu plików i dodanie ich do właściwych rekordów lub też (w przypadku BazEkon) wyszukaniu tekstu na stronie czasopisma i dodaniu linku do rekordu. Dzięki temu poszukujący literatury mają możliwość odnalezienia choć części materiałów bezpośrednio w sieci.

Cel i metody

Celem niniejszego badania była identyfikacja czasopism pełnotekstowych umieszczonych w czterech wybranych polskich bazach danych, sprawdzenie ile polskich periodyków można znaleźć w wersji pełnotekstowej w tych bazach oraz na zidentyfikowaniu z jakich lat można znaleźć najwięcej tekstów.

⁴ Pod koniec 2014 r. serwis EBIB odnotował 22 polskie repozytoria (zob. BEDNAREK-MICHALSKA, B. *Mamy już 22 repozytoria naukowe w Polsce* [online]. 16.12.2014. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://www.ebib.pl/?p=3981>), a teraz (lipiec 2017) jest ich ponad 40.

⁵ RYCHLIK, M. Wpływ repozytorium instytucjonalnego na upowszechnianie dorobku naukowego uczelni. W: Odlanicka-Poczobutt, M., Ziolo, K. (red.). *Biblioteka akademicka: infrastruktura – uczelnia – otoczenie*, Gliwice, 24–25 października 2013 r. Gliwice: Wydaw. Politechniki Śląskiej, 2014, s. 321–335. (Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej, ISSN 1899-6515; nr 3).

⁶ Czasem baza taka jest jedynym źródłem zawierającym pełne teksty z czasopisma (np. archiwum „LAB Laboratoria Aparatura Badania” za lata 2010–2015 można znaleźć tylko w BazTech).

⁷ Obecnie korzystać można z bibliograficznej bazy BazHum, która indeksuje 783 czasopisma oraz BazHum Czasopisma Humanistyczne, pełnotekstowej bazy danych indeksującej ok. 300 czasopism. Wszystkie czasopisma z bazy pełnotekstowej są indeksowane w bazie bibliograficznej.

⁸ Przykładową umowę na umieszczenie pełnych tekstów w BazTech-u można znaleźć na stronie bazy (https://baztech.icm.edu.pl/wydawcy_umowa.pdf).

Do analizy wybrane zostały następujące bazy:

- BazTech – bibliograficzno-pełnotekstowa baza z zakresu nauk technicznych, dostępna od 1998 r., indeksuje ponad 670 czasopism⁹,
- AGRO – bibliograficzno-pełnotekstowa baza z zakresu nauk rolniczych, dostępna od 1992 r., indeksuje ponad 1000 czasopism¹⁰,
- CEJSH – The Central European Journal of Social Sciences and Humanities¹¹ – bibliograficzno-pełnotekstowa baza z nauk społecznych i humanistycznych, indeksuje ponad 1000 czasopism,
- BazHum Czasopisma Humanistyczne – pełnotekstowa baza danych, indeksuje ok. 300 czasopism¹².

Trzy pierwsze z wymienionych baz danych posadowione są na serwerze Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW), na platformie Yadda. Czwarta – BazHum Czasopisma Humanistyczne – umieszczona jest na stronie Muzeum Historii Polski.

W przypadku baz na platformie Yadda formularz wyszukiwawczy wygląda bardzo podobnie i daje możliwość wyszukania według tytułu czasopisma (pole „w tytułach czasopisma”) z zawężeniem do zasobów pełnotekstowych dostępnych lokalnie. Po uzyskaniu listy rezultatów zapisywana była liczba rekordów spełniających oba kryteria oraz informacja o dostępnych rocznikach.

Rys. 1. Formularz wyszukiwawczy w bazie CEJSH na platformie Yadda
Źródło: CEJSH – The Central European Journal of Social Sciences and Humanities [online]. [2005-2017]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://cejsh.icm.edu.pl>.

⁹ BazTech – Baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych [online]. 1999–2017. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny w: <https://baztech.icm.edu.pl/>.

¹⁰ Baza AGRO [online]. [1993–2017]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://agro.icm.edu.pl/>.

¹¹ CEJSH – The Central European Journal of Social Sciences and Humanities [online]. [2005–2017] [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://cejsh.icm.edu.pl>.

¹² BazHum Czasopisma Humanistyczne [online]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://bazhum.muzhp.pl/>.

Ponieważ BazHum Czasopisma Humanistyczne to źródło w całości pełnotekstowe, dla uzyskania wyników wystarczyło wpisać w formularzu wyszukiwania zaawansowanego tytuł czasopisma.

O projekcie Czasopisma humanistyczne Wyszukiwanie zaawansowane Jak szukać? Oddziel słowa spacją, aby wyszukać rekordy ze wszystkimi słowami: historia średniowiecze Wpisz wyrażenie w cudzysłowach, aby wyszukać rekordy zawierające daną frazę: "rocznik historyczny" Wstaw operator OR między słowa, aby wyszukać rekordy zawierające którekolwiek z nich: rocznik OR studia Umieść minus przed niepożądanymi słowami: -średniowiecze		Lista czasopism Tytuł artykułu Cały tytuł lub jego fragment Tytuł czasopisma Cały tytuł lub jego fragment Autor Nazwisko lub jego fragment Treść artykułu Całe słowo lub jego fragment	Lista autorów Podaj tytuł Podaj autora Podaj słowo	Lista wydawnictw Szukaj Wyszukiwanie zaawansowane
		Podaj rok od: Podaj rok do: Podaj rok	Wyszukaj	

Rys. 2. Formularz wyszukiwawczy w bazie BazHum Czasopisma Humanistyczne
Źródło: BazHum Czasopisma Humanistyczne [online]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny:
<http://bazhum.muzhp.pl/>.

Zbieranie danych z baz trwało cztery tygodnie (15 maja–11 czerwca 2017 r.).

Rezultaty

Poddane analizie cztery polskie bazy danych indeksują w sumie 886 pełnotekstowych czasopism, czyli takich, które zamieściły w niej co najmniej jeden rocznik zawierający kompletną zawartość. Najwięcej periodyków znaleźć można w bazie CESJH (400), najmniej w bazie AGRO (80). Najwięcej artykułów zawiera BazHum Czasopisma Humanistyczne – ponad 151 tys. Niektóre z nich, to czasopisma archiwalne, które już znajdują się w domenie publicznej i nie wymagają podpisywania umów z wydawcami. W sumie w wymienionych bazach danych można znaleźć ponad 300 tys. pełnych tekstów opublikowanych na łamach czasopism w latach 1899–2016¹³. Szczegółowe dane przedstawia Tabela 1.

¹³ Rok 2017 jako niezakończony, został pominięty.

Tab. 1. Liczba czasopism i liczba zaindeksowanych pełnych tekstów w analizowanych bazach danych

Nazwa bazy	Liczba czasopism	Liczba pełnych tekstów	Liczba rekordów bibliograficznych	Odsetek pełnych tekstów
AGRO	80	28042	614120	4,6
BazHum	288	151255	541535 ¹⁴	27,9
BazTech	226	81993	398389	20,6
CEJSH	400	58876 ¹⁵	158096	37,2
Razem	885¹⁶	ok. 300 tys.¹⁷		

Źródło: opracowanie własne.

Najstarsze czasopisma udostępniające swe zasoby można znaleźć w bazie BazHum, która indeksuje je od pierwszych numerów (tomów). Są to następujące periodyki:

- „Światowit” – publikacje z lat: 1899–2014,
- „Pamiętnik Literacki” – 1902–2015,
- „Przegląd Historyczny” – 1905–2015,
- „Collectanea Theologica” – 1931–2014.

BazTech – ze względu na przyjętą cezurę czasową – indeksuje czasopisma od 1998 r., tak więc dostępne pełne teksty możliwe do pobrania będą miały datę 1998 lub późniejszą. Podobnie w bazie AGRO, pełne teksty prac były opublikowane co najwyżej od 1997 r., z wyjątkiem jednego czasopisma („Acta Palaeontologica Polonica”), które udostępniło pełne archiwum (od 1956 r.). W bazie CEJSH większość czasopism udostępnia teksty z ostatnich kilku – kilkunastu lat, choć można też znaleźć starsze zasoby (przede wszystkim część czasopism Uniwersytetu Łódzkiego w ramach serii „Acta Universitatis Lodziensis”).

Jeśli chodzi o zasięg chronologiczny, to dostępne są przede wszystkim czasopisma z lat 2011–2016, na co wpływ ma zapewne kilka przyczyn: (1) wiele czasopism to nowe periodyki ukazujące się dopiero od kilku lat, (2) coraz więcej redakcji dba o podpisywanie z autorami umów, w których wyrażają oni zgodę na publikację w otwartym dostępie, (3) łatwiejszy dostęp do wersji elektronicznych (bez konieczności digitalizacji papierowych wersji).

¹⁴ Liczba opracowanych rekordów dotyczy bazy bibliograficznej bazy BazHum, za: GRABOWSKA, K. (2017). BazHum w działaniu. Badania użytkowników bazy czasopism humanistycznych i społecznych (prezentacja) [online]. W: *Bibliograficzne bazy danych : perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26–27 czerwca 2017*. [Dostęp 17.07.2017]. Dostępny w:

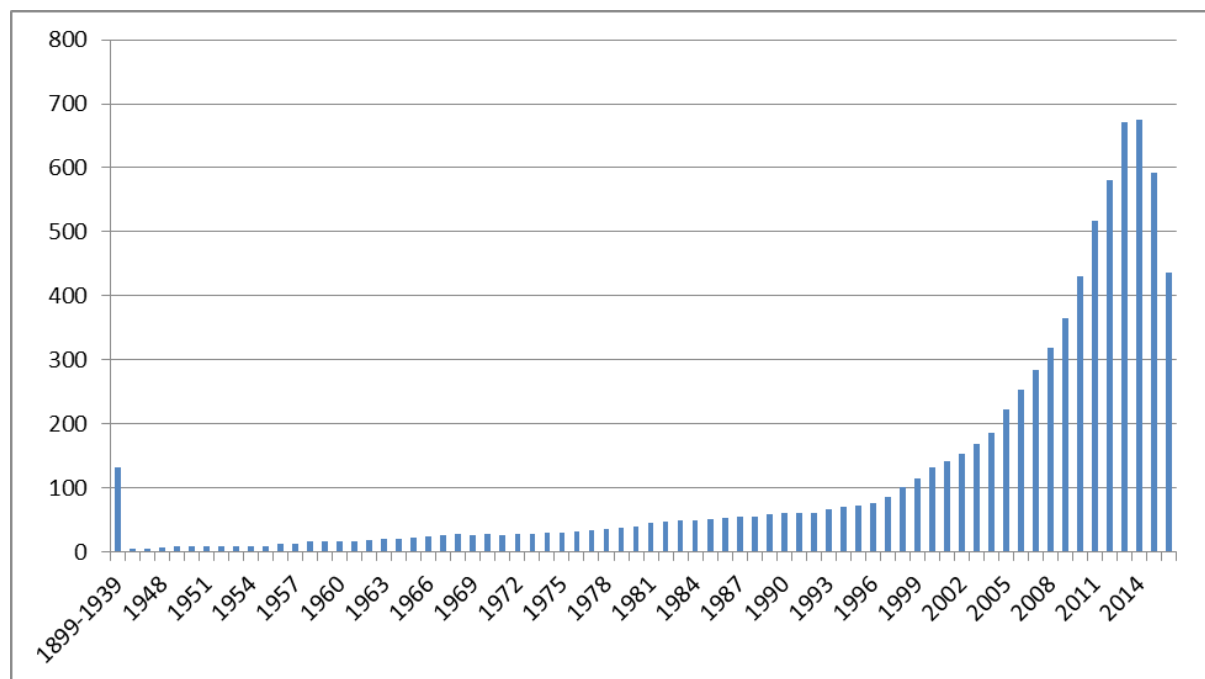
http://suw.biblos.pk.edu.pl/suw/files/files/konferencja/grabowska_bazhum_w_dzialaniu.pdf.

¹⁵ Baza CEJSH oprócz polskich czasopism indeksuje także periodyki z wybranych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W badaniu wzięto pod uwagę tylko pełne teksty polskich czasopism.

¹⁶ Rubryka zawiera sumę unikatowych tytułów. Niektóre czasopisma były indeksowane w więcej niż jednej bazie, a tutaj zostały policzone tylko raz.

¹⁷ Liczba artykułów podana szacunkowo ze względu na to, że niektóre czasopisma indeksowane są w minimum dwóch bazach.

Spośród 886 czasopism najczęściej dostępne są teksty z lat 2013–2014 (odpowiednio: 672 i 675 periodyków), z 2015 r. (591 tytułów) oraz z 2016 i 2010 r. (odpowiednio: 436 i 431 periodyków). Rozkład dostępności pełnych tekstów czasopism w latach 1899–2016 przedstawia Wykres 1.

Wykr. 1. Liczba dostępnych czasopism w bazach danych w poszczególnych latach
Źródło: opracowanie własne.

Czasopismem-rekordzistą, które udostępnia najwięcej pełnych tekstów okazał się archiwalny „Informator Archeologiczny” (34 tomy z lat 1967–2000 to w sumie 10718 tekstów) indeksowany w BazHum. Jeśli chodzi o czasopisma naukowe, to warto wymienić „Palestrę” (8570 artykułów z lat 1953–2013), „Biuletyn Polonistyczny” wydawany w latach 1958–1991 (8321 artykułów), czy niemal pełne archiwum czasopisma „Pamiętnik Literacki” (293 zeszyty z lat 1902–2015 to 7960 tekstów). Czasopisma z największą liczbą pełnych tekstów w analizowanych bazach przedstawia Tabela 2.

Tab. 2. Czasopisma z największą liczbą artykułów w polskich bazach pełnotekstowych

Tytuł czasopisma	Liczba udostępnionych tekstów	Lata	Baza danych
„Informator Archeologiczny”	10718	1967–2000	BazHum
„Palestra”	8570	1953–2013	BazHum
„Biuletyn Polonistyczny”	8321	1958–1991	BazHum

„Pamiętnik Literacki”	7960	1902–2015	BazHum
„Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”	7894	1956–2010	BazHum
„Przegląd Historyczny”	6769	1905–2011	BazHum
„Collectanea Theologica”	5426	1931–1939 ; 1949–2014	BazHum/CEJSH
„Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica”	4091	1980–2016	CEJSH
„Ochrona Zabytków”	4016	1948–2013	BazHum/CEJSH
„Measurement Automation Monitoring” (poprzednio: „Pomiary, Automatyka, Kontrola”) ¹⁸	3467	1998–2016	BazTech
„Teksty Drugie” (poprzednio: „Teksty”)	3393	1972–2012	BazHum
„Komunikaty Mazursko-Warmińskie”	3100	1957–2014	BazHum
„Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”	3021	2013–2017	CEJSH
„Agricultural Engineering” (poprzednio: „Inżynieria Rolnicza”)	2946	2005–2016	BazTech
„Prawo Kanoniczne”	2695	1958–2014	BazHum
„Studia Philosophiae Christianae”	2463	1965–2015	BazHum/CEJSH
„Autobusy. Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe”	2476	2002–2016	BazTech
„Journal of KONES”	2416	2007–2016	BazTech
„Studia Theologica Varsoviensia”	2251	1963–2013	BazHum

Źródło: opracowanie własne.

Spośród 436 czasopism, które udostępniają artykuły z 2016 r. 117 oferuje kompletne archiwa od pierwszego zeszytu (tomu). Najczęściej są to czasopisma nowe, ukazujące się od kilku – kilkunastu lat, ale nie tylko. Wśród czasopism starszych znaleźć można wspomniane już „Acta Palaeontologica Polonica” (całość od 1956 r.), ale także: „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia” (od 1967 r.), „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica” czy „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica” (oba od 1980 r.).

¹⁸ W sytuacji, gdy czasopismo zmieniło tytuł, liczby artykułów zostały zsumowane.

Zalety umieszczania pełnych tekstów w bazach danych

Udostępnianie artykułów w bazach danych niesie za sobą wiele korzyści dla autorów, czytelników, czy redakcji. Może także służyć wybranym celom polityki naukowej. Dla autorów ważne jest to, że dostępność pełnego tekstu bez żadnych ograniczeń zwiększa szansę na zainteresowanie się nim, a także na wyższą cytowalność. Baza danych to wiarygodne źródło informacji, więc osoba poszukująca tekst ma pewność, że pobrała właściwy plik. Autor zamiast przysyłania osobie zainteresowanej pełnego tekstu (np. e-mailem), może po prostu podać link do bazy.

Na współpracy z bazami danych niewątpliwie zyskują redakcje czasopism. Otrzymują one wsparcie techniczne, opracowanie metadanych, nierzadko możliwość zdigitalizowania za darmo archiwum czasopisma. Poza tym nie muszą się martwić o miejsce na serwerze, czy konieczną opiekę informatyka. Bazy danych to tysiące (setki tysięcy) rekordów, setki indeksowanych czasopism czy książek. To zachęca redakcje kolejnych czasopism do angażowania się w proces tworzenia tego unikalnego źródła jakim jest baza pełnotekstowa.

Pełne teksty w bazie danych to duże ułatwienie przede wszystkim dla potencjalnych czytelników poszukujących informacji. Twórcy baz starannie opracowują rekordy, więc badacze mają do dyspozycji wyszukiwarkę, która daje duże możliwości wykonania specjalistycznych kwerend na żądany temat. A jeśli ktoś woli szukać korzystając np. z Google Scholar, to rekordy z baz danych są nie tylko możliwe do odnalezienia w ten sposób, ale przede wszystkim pojawiają się na pierwszych stronach wyszukiwania, co zwiększa ich widoczność i wpływa na lepsze wykorzystanie.

Warto zauważyć, że bazy danych to wiarygodne i kontrolowane źródło tekstów. Zawierają kompletne roczniki czasopism z pełnymi metadanymi. Niektóre periodyki mają na swoich stronach WWW jedynie spisy treści, a pełne teksty udostępniają tylko poprzez bazę. Bibliograficzno-pełnotekstowe bazy służą jako źródło danych dla niektórych modułów systemu informacji o nauce POL-on, takich jak Polska Bibliografia Naukowa czy POL-index. Mogą one być także elementem promocji nauki polskiej w kraju i za granicą.

Problemy

Przeprowadzona analiza pozwoliła na wskazanie także pewnych problemów związanych z udostępnianiem pełnych tekstów w bazach danych. Ich wypunktowanie w niniejszym tekście ma służyć przede wszystkim zwróceniu uwagi twórcom baz danych, aby w planach rozwoju tych ważnych źródeł informacji uwzględnili konieczność wprowadzenia niezbędnych funkcjonalności. Przede wszystkim w artykułach brak informacji o licencji. Ta uwaga dotyczy baz AGRO, BazTech i CEJSH. Redakcje czasopism, podpisując umowy, wyrażają zgody na korzystanie ze swoich tekstów. Warto byłoby taką informację umieścić w każdym artykule. Najlepszym rozwiązaniem byłoby dodawanie do każdego pliku PDF specjalnej strony

informacyjnej, na której oprócz opisu bibliograficznego byłby także zasady korzystania (licencja) oraz logo bazy, z której artykuł został pobrany (to świetna promocja dla każdej bazy). Czytelnicy najczęściej docierają do tekstów przez wyszukiwarkę i pobierając tekst „z internetu” często nie mają świadomości o tym, że został on umieszczony w bazie danych, a taka informacja nie tylko podziałałaby uświadamiająco, ale – być może – zachęciłaby do skorzystania z tego źródła.

Poza tym na stronach baz danych informacja o możliwościach wykorzystania pełnego tekstu jest słabo widoczna lub w ogóle jej nie ma. Podobnie na stronach czasopism, redakcje rzadko chwala się tym, że pełne roczniki można pobrać z bazy danych. Jednym z nielicznych wyjątków w tym względzie jest redakcja „Zagadnień Rodzajów Literackich”, która na głównej stronie czasopisma zachęca do przeczytania nowego numeru udostępnionego w bazie CEJSH.

Rys. 3. Zrzut ekranu czasopisma „Zagadnienia Rodzajów Literackich”
Źródło: Zagadnienia Rodzajów Literackich [online]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny:
<http://zagadnienia.wordpress.com>.

Na witrynach czasopism zazwyczaj pojawia się zakładka o bazach, które indeksują dany periodyk, jednak brakuje dopowiedzenia, że to indeksowanie to nie tylko opisy bibliograficzne, ale przede wszystkim pełny dostęp do treści. A jest to bardzo ważna informacja, warto ją więc wyeksponować.

Podsumowanie

Bibliograficzno-pełnotekstowe bazy danych to jedne z ważniejszych źródeł informacji. Przeprowadzone badanie wskazało, że w czterech polskich bazach danych (AGRO, BazHum, BazTech i CEJSH) znaleźć można 886 czasopism, które umieszczają pełne teksty. W sumie mamy dostęp do ponad 300 tys. artykułów. Wszystkie te prace można bezpłatnie pobrać z polskich baz danych. Ich twórcy aktywnie działają, aby przekonać redakcje o korzyściach umieszczania pełnych tekstów. Dzięki ich pracy w wybranych bazach od 20 do 37% rekordów zostało zaopatrzone w pełny tekst. Dostępne są przede wszystkim roczniki najnowsze (2011–2016), ale wiele czasopism nie ogranicza się tylko do bieżących zeszytów, lecz digitalizuje również starsze tomy i umieszcza je w bazach danych, repozytoriach i na stronach WWW. W związku z tym publikacje te mają szansę ponownie włączyć się w obieg komunikacji naukowej. Zwraca również uwagę wzrost świadomości wydawców w sprawie korzyści, jakie daje otwarty dostęp. W ciągu ostatniego roku (od lipca 2016) prawie podwoiła się liczba polskich czasopism, które są wydawane na otwartych licencjach (przede wszystkim Creative Commons). Z pewnością przyczyniła się do tego działalność twórców baz danych.

Rozwój baz danych powinien iść w kierunku zwiększenia liczby pełnych tekstów, ale też promocji tych istotnych kanałów informacji naukowej. Opatrzanie każdego pliku specjalną stroną informacyjną i logo bazy na pewno przyczyniłoby się do jej promocji i zwiększenia zasięgu oddziaływania.

Polskie bazy danych stanowią ważne ogniwo w rejestrowaniu dorobku polskiego piśmiennictwa naukowego. Są jednym z elementów oddziałujących na rozwój nauki oraz na wzrost poziomu kształcenia. Mają także istotny wpływ na promocję wyników badań. Ich twórcy mają świetnie przygotowany i przeszkolony zespół. W tej sytuacji należy tylko życzyć odpowiedniego finansowania, które zapewni realizację wszystkich założonych celów oraz pozwoli na rozwój baz zgodnie z oczekiwaniami czytelników.

Bibliografia:

1. Baza AGRO [online]. [1993–2017]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://agro.icm.edu.pl/>.
2. BazHum Czasopisma Humanistyczne [online]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://bazhum.muzhp.pl/>.
3. BazTech – Baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych [online]. 1999–2017. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny w: <https://baztech.icm.edu.pl/>.
4. BEDNAREK-MICHALSKA, B. *Mamy już 22 repozytoria naukowe w Polsce* [online]. 16.12.2014. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://www.ebib.pl/?p=3981>.
5. CEJSH – *The Central European Journal of Social Sciences and Humanities* [online]. [2005–2017]. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny: <http://cejsh.icm.edu.pl>.
6. GRABOWSKA, K. (2017). BazHum w działaniu. Badania użytkowników bazy czasopism humanistycznych i społecznych (prezentacja) [online]. W: *Bibliograficzne bazy danych: perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26-27 czerwca 2017*. [Dostęp 17.07.2017]. Dostępny w: http://suw.biblos.pk.edu.pl/suw/files/files/konferencja/grabowska_bazhum_w_dzialaniu.pdf.

7. *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* [online]. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2015. [Dostęp 15.07.2017]. Dostępny w: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_09/25db3413b93e0da2c7c862a80e687ad1.pdf.
8. RYCHLIK, M. Wpływ repozytorium instytucjonalnego na upowszechnianie dorobku naukowego uczelni. W: Odlanicka-Poczobutt, M., Ziolo, K. (red.). *Biblioteka akademicka: infrastruktura – uczelnia – otoczenie, Gliwice, 24–25 października 2013 r.* Gliwice: Wydaw. Politechniki Śląskiej, 2014, s. 321–335. (Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej, ISSN 1899-6515; nr 3).

DRABEK, A. Czasopisma open access w polskich bazach danych. W: Sójkowska, I., Derfert Wolf, L. (red.). *Bibliograficzne bazy danych: perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26-27 czerwca 2017* [online]. Stowarzyszenie EBIB, 2017. [Dostęp 20.11.2017]. Materiały Konferencyjne EBIB, nr 25. ISBN 978-83-63458-08-9. Dostępny w: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/598.